

Utrikesdepartementet

Mänskliga rättigheter i Swaziland 2007

ALLMÄNT

1. Sammanfattning av läget för de mänskliga rättigheterna

Swaziland är en auktoritär monarki med en i stort sett enväldig kung, Mswati III. En ny författning trädde i kraft i februari 2006. Den nya grundlagen innebär vissa framsteg för mänskliga rättigheter, bland annat stärker den kvinnans ställning och barnets rättigheter. Den har emellertid begränsad praktisk tillämpning då det saknas lagstiftning som stödjer dessa rättigheter och kungens makt förblir närmast oinskränkt. Separation mellan verkställande, lagstiftande och dömande makt är i praktiken obefintlig med kungen överordnad samtliga. Rättssystemet är tvädelat och följer såväl modern rätt som traditionell sedvanerätt.

Mötesfriheten liksom pressfriheten är inskränkt och dödsstraffet kvarstår i den nya författningen. Polisövergrepp, trakasserier och olaga häktningar av regimkritiker förekommer.

Swaziland, med en befolkning på omkring 1 miljon, står inför en humanitär katastrof. Av den vuxna befolkningen uppskattas 43 procent bära på hiv-smitta och det beräknas att halva befolkningen kommer att ha utplånats 2020. Det uppskattas att 70 000 barn är föräldralösa på grund av aids och att 120 000 är föräldralösa eller särskilt utsatta. Övergrepp, särskilt sexuella, mot kvinnor och barn har ökat dramatiskt i hiv/aids-epidemins spår och begås ofta av fäder, släktingar eller grannar. Det har rapporterats om fall där så små barn som 18 månader har varit offer. Prostitutionen ökar och kryper allt längre ner i åldrarna.

Mer än en fjärdedel av landets innevånare är i dagsläget beroende av utländsk livsmedelshjälp för sin överlevnad då vissa områden lider av torka för sjunde året i rad. Den fortsatta torkan innebär också en svår vattenbrist för landet.

Swazilands ekonomi försämras, arbetslösheten uppgår till 40 procent och två tredjedelar av befolkningen lever på mindre än en US-dollar om dagen.

2. Ratifikationsläget beträffande de mest centrala konventionerna för mänskliga rättigheter

Swaziland har ratificerat eller anslutit sig till följande konventioner:

- Konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter (ICCPR).
- Konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter (ICESCR).
- Konventionen mot avskaffandet av alla former av rasdiskriminering (CERD).
- Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning (CAT).
- Konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW).
- Konventionen om barnets rättigheter (CRC).
- Flyktingkonventionen med det tillhörande protokollet från 1967.
- Afrikanska stadgan om mänskliga och folkens rättigheter.

Swaziland har inte undertecknat eller ratificerat :

- ICCPR:s fakultativa protokoll om enskild klagorätt respektive om avskaffande av dödsstraffet.
- CEDAW:s fakultativa protokoll om enskild klagorätt.
- CAT:s fakultativa protokoll om förebyggande av tortyr.
- CRC:s två tillhörande protokoll om barn i väpnad konflikt respektive om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi.
- Romstadgan för internationella brottsmåldomstolen (ICC).

Swaziland uppfyller inte sina åtaganden vad gäller rapportering i enlighet med konventionerna. Landet har rapporterat en gång till FN:s kommitté för barnets rättigheter men då åtta år för sent och även i övriga fall sker rapportering med eftersläpning. Ingen specialrapportör har besökt landet sedan 2003.

MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

3. Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Polisbrutalitet och tortyr vid förhör har rapporterats vid ett flertal tillfällen. Personer omhändertagna av polisen har avlidit till följd av misshandel. I januari 2006 dog hustrun till en medlem i oppositionspartiet PUDEMO av inre blödningar till följd av polismisshandel. Familjen vägrades obduktion.

Flera av oppositionen anordnade möten har skingrats av polisen med våld och åtskilliga personer har skadats vid dessa ingripanden. Myndigheterna har inte vidtagit några åtgärder mot de ansvariga.

Villkoren i fängelserna har förbättrats under senare år då nya institutioner har öppnats, bland annat en modern anstalt för kvinnor. En lag som förbjuder tillämpning av borgen i flertalet brottmål har emellertid medfört att häktena är överfulla och att misstänkta måste vänta långa tider på domstolsbehandling.

4. Dödsstraff

Den nya grundlagen från 2006 har inte avskaffat dödsstraffet men förbjuder obligatorisk tillämpning (mandatory use). Några avrättningar har inte verkställts sedan 1983 och skälet uppges vara att landet inte har någon bödel som kan utföra dessa avrättningar. Efter år 2000 har, enligt vad känt är, inte några dödsdomar utdömts. I dag sitter tre dödsdömda fångar i swaziländskt fängelse och i avvaktan på benådning. Ett nytt lagförslag avseende våld, sexuellt utnyttjande och misshandel förespråkar dödsstraff för 14 brottsrubriceringar, bland annat våldtäkt av barn, avsiktlig överföring av hiv-smitta samt för människohandel av flickor under 17 år.

5. Personlig frihet och personlig säkerhet

Lagen förbjuder godtyckliga arresteringar och fängslanden. Synbarligen godtyckliga frihetsberövanden och olagliga häktningar förekommer likafullt och drabbar särskilt regimkritiker. Polisen måste ha beslut av åklagare för att göra husrannsakan, men det förekommer fall där avvikelser skett. Lagen tillåter fritt resande inom och utom landet men vissa inskränkningar sker. Politiska motståndare har haft svårigheter att få pass, likaså personer från etniska minoriteter. Giftna kvinnor har hittills behövt sina mäns medgivande för att kunna få passhandlingar och för ogiftna kvinnor har det krävts medgivande från en manlig släkting. Det är oklart om den nya grundlagen ändrar detta. Å ena sidan avskaffar den kvinnans ställning som ”minderårig” i äktenskapet men å andra sidan ger den stor frihet att bruka traditionella sedvanor.

Lagen förbjuder tvångsutvisning från landet och några sådana har heller inte rapporterats. Det finns heller inga rapporter om politiska försvinnanden. Däremot är tvångsavhysningar vanliga, till exempel vid vägbyggen. Personer som drabbas har ofta små möjligheter att utkräva sina rättigheter.

6. Rättssäkerhet och rättsstatsprincipen

Den 26 juli 2005 godkände kung Mswati III en ny författning för landet och den trädde i kraft i februari 2006. I författningens sammanfattning sägs att

”Swazilands politiska system är ett demokratiskt och deltagargrundat system”. Den nya grundlagen stadgar dock samtidigt att ”grundläggande mänskliga rättigheter skall säkerställas under förutsättning att tillräckliga resurser finns och det anses vara i allmänhetens och rikets intresse”. Kungen, eller Ngwenyama - lejonet, är landets statsöverhuvud och symbol för Swazilands ’enighet och evighet’ och är överordnad rättsväsendet. Det finns ingen egentlig separation av lagstiftande, dömande och verkställande makt. Kungen utser premiärminister och deltar i utnämningen av övriga ministrar i regeringen, ingen lag träder i kraft utan kungens medgivande och det är kungen som utser landets domare. Kungen kan när som helst upplösa parlamentet.

Domstolsväsendet består av två parallella system, ett modernt baserat på västerländska lagar, skapat av den brittiska kolonialmakten och ett traditionellt baserat på sedvanerätt. I vissa fall kan kungen åsidosätta det reguljära rättssystemet, vilket dock inte har inträffat sedan 1987. Flertalet medborgare går i första instans till en traditionell domstol. Domar i traditionell domstol kan överklagas till ordinarie högre rättsinstanser. Rättshjälp finns inte att tillgå.

Vid utgången av år 2006 fanns det bara en permanent domare vid högsta domstolen och tre domare med tillfälliga kontrakt. Den kommission som föreslår utnämningar anmäldes till högsta domstolen för prövning av dess förenlighet med grundlagen. Högsta domstolen tog inte upp ärendet utan ajournerade det till år 2007. Det är oklart om ärendet hanterats ännu.

Ombudsmannainstitutioner eller motsvarande saknas, däremot finns ett antal enskilda organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter. Enligt den nya författningen ska en nationell kommission för mänskliga rättigheter bildas men det finns ännu ingen tidsplan eller budget anslagen för denna.

7. Straffrihet

Det saknas rapporter om huruvida åtgärder vidtagits mot poliser som utövat övervåld, torterat och misshandlat och i några fall dödat fängslade. Amnesty redovisar i sin rapport från år 2006 att gärningsmän beviljas straffrihet samt att regimen underlåter att utreda och åtala personer som gjort sig skyldiga till tortyr, dödsmisshandling och extremt polisvåld. En intern enhet inom polisen granskar klagomål och rapporter om polisens kränkningar men ingen oberoende enhet ges möjlighet att granska anklagelser mot polisen.

År 2005 lade justitieministeriet fram ett förslag om en anti-korruptionslag till parlamentet. Samma år inkluderades Swaziland för första gången i organisationen Transparency Internationals korruptionsindex och rankas år 2007 på plats 84 av 179 länder. En anti-korruptionsenhet bildades 1998 men har hittills varken haft budget eller mandat och inte väckt några åtal. Flera fall

av misstänkt korruption rapporteras i fråga om upphandling, tilldelning av kontrakt och överanvändning av budgeterade medel med mera. En kommission som tillsattes för att utreda fallen hade vid årets slut ännu inte lämnat någon rapport. En extern revision genomfördes vid tullmyndigheten och skatteuppbördsdepartementet. Revisionen identifierade flera fall av oegentligheter men inga åtgärder hade vidtagits vid årets slut.

8. Yttrande-, tryck-, mötes-, förenings- och religionsfrihet

Den nya författningen förskriver press-, yttrande- och föreningsfrihet, men säger ingenting om rätten till information. Regeringen begränsar yttrande- och pressfriheten genom lagstiftning som skapar en ogynnsam miljö för medier att verka i. Regeringen ingriper också med jämna mellanrum genom att på olika sätt angripa journalister och försvåra utgivningen av tidningar.

I praktiken tillämpar medier självcensur, särskilt avseende kungahuset och landets ledning. Det är emellertid inte bara en fråga om censur, det finns en nationell stolthet över kungen och kungahuset som gör att få vill framstå som anti-rojalister. Eftersom landets regering och dess politik är så intimt kopplad till kungen och kungahuset undviks därmed övergripande politisk kritik.

Det finns en daglig oberoende tidning och en som är statsägd. I allmänhet täcker båda ett brett spektrum av känsliga ämnen och kritiserar även regeringen för exempelvis korruption, slöseri och ineffektivitet.

Det finns en statsägd radiostation och en privat som endast sänder religiösa program. Det finns en statsägd TV-kanal samt en privat kanal som har nära koppling till kungahuset och präglas av en okritisk journalistik. De statsägda medierna sänder nyhetsprogram från kanalerna Voice of America och BBC utan censur. Det finns inga restriktioner vad gäller Internetanvändning.

Privata företag och kyrkor äger och distribuerar nyhetsbrev och veckotidningar.

Under flera år har den relativt frispråkiga swaziländska pressen varit en ljuspunkt i en annars ganska dystert bild av den demokratiska utvecklingen i landet. Trots självcensur och återkommande problem med myndigheterna har debatten i pressen varit orädd och uppfriskande. Det är sannolikt att förbud mot tidningar på senare tid är ett tecken på att regeringen känner sig trängd av ökad offentlig kritik. Flera fall av kränkningar av och övergrepp mot medier rapporteras och MISA, Media Institute of Southern Africa, informerar om fall då journalister mottagit anonyma telefonhot.

Ett utspel från regeringen har gjorts om att instifta en ny medielag som medför ytterligare inskränkningar i pressfriheten, bland annat genom ett förbud mot utländskt ägande av medier.

Amnesty kritiserar regeringen för att förhindra demonstrationer och möten riktade mot regimen, samt riktar kritik mot regimen förföljelser av kritiska massmedier och journalister.

Grundlagen tillåter bildandet av fackförening men rättigheten är starkt begränsad. Vissa samhällssektorer är undantagna och minst 50 procent av arbetsstyrkan ska vara ansluten. Det finns inget skydd mot bestraffningar och hot från arbetsgivare som vägrar erkänna fackföreningen och förföljer aktiva fackföreningskämpar både på arbetsplatsen och utanför densamma.

Sveriges Landsorganisation (LO) och Tjänstemännens Centralorganisation (TCO) redovisar i sin rapport från år 2007, fall av extremt våld från arbetsgivare och polis i samband med demonstrationer och mot arbetstagare som ansluter sig till eller visar sympatier för fackföreningar.

Grundlagen föreskriver kristendom som officiell religion men garanterar samtidigt religionsfrihet. Det finns inget juridiskt ramverk, eller lagstiftning, för enskilda organisationers verksamhet i landet. Störningar och förbud förekommer emellertid när regimen misstänker politiskt innehåll.

9. De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Trots att den offentliga maktutövningen i Swaziland har en till namnet demokratisk grund kvarstår den yttersta makten hos kungen. Vid självständigheten 1968 kopplade kung Sobhuza II ett fast grepp om makten. Grundlagen sattes ur spel 1973 och undantagstillstånd infördes. Grundlagen ger kungen den högsta lagstiftande och verkställande makten i landet.

Enligt den nya grundlagen från 2006 tillsätter kungen premiärministern, 10 av de 76 ledamöterna i underhuset samt 20 av de 31 ledamöterna av senaten. Minst 20 procent av ledamöterna ska vara kvinnor¹. Parlamentets roll kompliceras av de många rådgivarna inom kungafamiljen, som utövar ett omfattande, svåröverskådligt och alltjämt konservativt inflytande över kungen. Kungen kan när som helst upplösa parlamentet. Val till parlamentet genomfördes senast år 2003. Av tänkbara väljare registrerade sig 50 procent och hälften av dessa röstade. Nästa allmänna val ska hållas år 2008.

Kvinnor är kraftigt underrepresenterade i de politiska församlingarna även om situationen har förbättrats under senare år.

¹ p. 6, Economist Intelligence Unit (EIU), 2007

Författningen från 2006 innehåller tre förändringar vilka innebär att kungen inte längre kan regera genom dekret, att undantagstillståndet har hävts samt att en rättighetskatalog upprättats. En rad mänskliga rättigheter såsom förbud mot tortyr, misshandel och traditionellt tvångsarbete (kuhleha) säkras, kvinnans ställning stärks och barnets rättigheter skyddas i högre grad. Inflytandet från traditionella ledare begränsas och en nationell kommission för mänskliga rättigheter inrättas. Kungen utser kommissionens ledamöter. Grundlagen klargör dock inte var gränserna går för kungens maktutövning och nämnda rättigheter kan när som helst inskränkas av kungen. Författningen tillåter föreningsfrihet men nämner inte politiska partier över huvud taget varför deras juridiska status förblir oklar. Organiserad politisk opposition är fortsatt förbjuden i praktiken. Abort är fortsatt förbjuden.

Övrig nationell lagstiftning är inte i harmoni med den nya författningen eller de fyra centrala konventioner om mänskliga rättigheter som Swaziland ratificerade 2004. Det ifrågasätts huruvida landet har kapacitet och politisk vilja att göra nödvändiga förändringar för att åstadkomma en sådan harmonisering. Den nya grundlagens praktiska tillämpning är därför i princip obefintlig.

I ett brev till kung Mswati III har Amnesty kritiserat den nya grundlagen med bland annat följande kommentarer:

- ger inte skydd för religionsfrihet, yttrandefrihet, mötesfrihet och så vidare
- ger inte skydd mot övervåld från ordningsmakten
- inkluderar inte ekonomiska och sociala rättigheter bland de fall som har rätt att bli prövade i domstol
- ger endast partiellt skydd för kvinnors rättigheter, exempelvis inte skydd mot tvångsäktenskap
- ger svagt skydd för ett objektiva och oberoende rättsväsende, särskilt vad gäller utnämning och avskedande av domare

Den politiska oppositionen i landet är svag och splittrad och i stor utsträckning lika traditionsbunden som resten av samhället. Oppositionen hålls under sträng bevakning av regimen. Kungahuset har tvingat regeringskritiska politiker att avgå och rättsväsendet förföljs för impopulära domstolsutslag som sedan ändras av kungliga dekret eller domare som är lojala med hovet.

Den politiska oppositionen i Swaziland består bland annat av de mer radikala; the Ngwane National Liberation Congress (NNLC) och People's United Democratic Movement (PUDEMO), samt det mer konservativa Sive Siyinqaba Sibahle Sinje. De förstnämnda anordnar ofta möten utan att begära nödvändiga tillstånd och lever ständigt under hot om ingripande av polisen på grundval av partiförbudet från 1973. På senare år har det politiska klimatet

hårdnat och delar av den politiska oppositionen verkar numera från Sydafrika, där den kan vistas lagligt.

Under oktober månad 2005 skedde en rad brandbombningar runt om i landet, bland annat mot en polisstation och en skola där barn till kungafamiljen går. PUDEMO har beskyllts för dåden men nekar till anklagelserna. I januari 2006 genomförde polisen en rad razzior hos medlemmar i partiet och 16 personer greps. De rapporterar om tortyr och besöksförbud samt att en medlem mutats av polisen för att erkänna. PUDEMO överväger nu att driva en rättsprocess med anledning av händelsen. Det var också i samband med dessa oroligheter som hustrun till en PUDEMO-medlem misshandlades till döds vid ett polisförhör. PUDEMO informerar också om att medlemmar mist sina arbeten och att flera medlemmar i partiets ungdomsförbund fått sina universitetsstipendier indragna.

Enligt Amnestys rapport från 2006 uppmanade högsta domstolen regeringen att utreda anklagelser om tortyr av 16 personer anklagade för inblandning i brandbombningarna. Högsta domstolen hävdade att de anklagade skulle släppas fria mot borgen eftersom inget åtal hade väckts mot dem. Premiärministern tillsatte en utredningskommission i oktober 2006

EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

10. Rätten till arbete och relaterade frågor

Landets författning liksom arbetslagstiftningen garanterar rättigheten för arbetare att organisera sig och förhandla kollektivt och tillåter inte diskriminering på någon grund.

Arbetskyddslagstiftning finns men efterlevs inte alltid och myndigheternas uppföljning är bristfällig. Inom industrin har arbetsmarknadens parter förhandlat fram ett avtal om högst 48 timmars arbetsvecka. Lagligt fastställda minimilöner enligt en glidande skala förutsätts garantera en rimlig levnadsstandard. För en utbildad arbetare motsvarade denna lön ungefär 600 kronor (90 US-dollar) per månad år 2006.

Arbetslösheten är hög och ligger på runt 40 procent. Sysselsättningen i den informella sektorn ökar på grund av omstruktureringar i den formella sektorn och färre arbetstillfällen för swaziländare i Sydafrika. Det rapporteras om diskriminering av hiv-positiva personer och etniska minoriteter i arbetslivet.

Fackföreningar är tillåtna sedan 2000 och kollektiva förhandlingar om arbetsvillkoren i den formella sektorn är vanligt förekommande. Ungefär 80 procent av arbetskraften inom sektorn är fackligt organiserad. Fackförbunden

Swaziland Federation of Trade Unions (SFTU) har cirka 80 000 medlemmar och Swaziland Federation of Labour (SFL) ungefär 10 000. Ungefär 80 procent av de anställda inom den formella privata sektorn var fackföreningsanslutna år 2006. Det finns en medlingsmekanism vid konflikter på arbetsmarknaden. Den nya grundlagen tillåter också mötes- och föreningsfrihet, liksom bildandet av fackföreningar och arbetsgivarorganisationer. Arbetsgivare och regering har dock vid flertalet tillfällen stört och förhindrat strejker och demonstrationer.

Under 2006 har fackföreningarna legat mycket lågt och inte organiserat strejker eller demonstrationer. Olika källor uppger att ledaren för SFTU gått under jorden på grund av misskötsel av föreningens finanser, vilket i så fall skulle gynna regeringen.

Den nya grundlagen förbjuder tvångsarbete vilket kan komma att innebära en betydande förändring i många swaziländares liv. Traditionellt förekommer nämligen tvångsarbete inom jordbruket, så kallat kuhleha, där folk på order av kungen eller traditionella ledare ofrivilligt utses att utföra olika sysslor.

En delegation från Internationella arbetsorganisationen ILO besökte Swaziland i juni 2006 och undertecknade en överenskommelse med regeringen om att granska grundlagen i relation till rättigheter garanterade genom ILO:s konventioner i syfte att upphäva oförenliga lagparagrafer, förhindra att fredliga strejker motverkas, samt verka för att fängelsepersonal och hushållsarbetare får organisera sig.

11. Rätten till bästa uppnåeliga hälsa

Med hänsyn till landets inkomstnivå är hälsovården relativt dåligt utbyggd. Köerna är långa och nödvändig utrustning och medicin saknas ofta. Barnadödligheten är relativt hög (160 per 1000 levande födda) medan mödradödligheten är relativt låg (370 per 100 000 levande födselar).

År 2005 uppskattades 43 procent av den vuxna befolkningen vara hiv-smittad, vilket gör Swaziland till världens värst drabbade land. Regeringen uppmärksammade problemet så tidigt som i slutet av 1980-talet men åtgärdsprogrammen har varit otillräckliga. Det har visat sig särskilt svårt att förändra beteenden inom det mycket konservativa traditionella samhället. Nu erkänner dock regeringen att sjukdomen fått katastrofal spridning, och den drabbar unga kvinnor värst. Allt fler människor går och testar sig. Antiretrovirala läkemedel (så kallade bromsmediciner) är gratis. År 2006 var cirka 36 000 personer i behov av bromsmediciner och knappt hälften av dessa kunde få det

Den förväntade medellivslängden beräknas ha sjunkit från 56 år 1990 till 37 år för 2005. Om inte drastiska åtgärder vidtas för att lindra effekterna mot aids-epidemin förväntas medellivslängden sjunka till 31 år fram till 2010.² I ett scenario utan aids uppskattas att medellivslängden skulle kunna uppgå till dryga 66 år 2010. År 2006 beräknades cirka 27 000 människor dö i aids, av en befolkning på strax under en miljon. Siffran kommer att stiga och det uppskattas att landet år 2015 har en befolkning som är 21 procent mindre än vad den skulle ha varit utan hiv/aids. Framför allt kommer det att bli en märkbar minskning av befolkningen i åldern 20-50 år, och särskilt kvinnor i reproduktiv ålder. En reaktion på krisen har varit att det nu föds fler barn som ett försök att kompensera för alla som dör. Av de personer som kommer in för sjukhusvård tas 90 procent in för aids-relaterade sjukdomar. Många hiv-positiva nekas vård på grund av ett förakt mot dem och rädsla bland hälsoarbetare.

Regeringen har tillsatt ett nationellt råd för opinionsbildning om hiv/aids. Den officiella linjen är att unga flickor ska avstå från föräktenskapliga förbindelser. Civila samhället riktar stark kritik mot kampanjarbetet och menar att det enbart fokuserar på målgrupper i urbana områden som kan läsa och har en utbildning. Budskapen riktar sig inte till landsbygdsbefolkningen och tar inte hänsyn till de traditionella livsmönstren.

Hälsosektorn tilldelades cirka 8 procent av statsbudgeten 2006.

12. Rätten till utbildning

Utbildningsväsendet är förhållandevis väl utbyggt. Av alla barn i skolåldern går 95 procent i primärskolan och av dessa är ungefär hälften flickor. Flertalet elever fullgör primärskolan, det vill säga sjunde klass och ett stort antal fullgör tionde klass. Vissa steg har tagits för att i läroplanen inkludera aspekter på mänskliga rättigheter. Flera institutioner finns för vidareutbildning efter sekundärskolan, inklusive ett universitet.

I dagsläget är skolorna inte kostnadsfria utan beroende av avgifter som betalas av föräldrarna. Staten betalar lärarnas löner men föräldrarna väntas betala för till exempel läromedel och underhåll av skolbyggnader vilket kan motsvara belopp på mellan 250 och 1 000 kronor per år och elev. Föräldralösa och särskilt utsatta barn ska enligt lag få sina avgifter betalda och erhålla matpaket genom en särskild statlig fond. Förskingring av medel från denna fond vilket har inneburit att många föräldralösa barn utestängts från utbildning.

² The Socio-Economic Impact of HIV/Aids in Swaziland, HEARD, June 2006; modelling using the SPECTRUM-method.

Den nya författningen föreskriver ”inom tre år från det att grundlagen trätt i kraft skall varje swaziländskt barn ha rätt till fri undervisning i statliga skolor från och med första klass och genom hela grundskolan”. Föräldrar som inte skickar sina barn till skolan riskerar böter på ungefär 6 000 kr enligt ett nytt lagförslag från utbildnings-, hälso- och socialministerierna.

Utbildningssektorns andel av statsbudgeten uppgick 2005/06 till 28,4 procent och budgeten för föräldralösa och utsatta barn fick ytterligare budgetpåslag påföljande år. Problemet var att det budgeterade beloppet inte betalades ut till undervisningssektorn. Lärarnas organisation klagade hos högsta domstolen men behandlingen av ärendet sköts upp med motivering att det inte fanns tillgängliga domare.

13. Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard

Swaziland befinner sig i en djup kris ekonomiskt och socialt. Enligt UNDP:s utvecklingsrapport 2006/2007 är Swaziland ett så kallat medelinkomstland med en bruttonationalprodukt/capita på 5 638 US-dollar³. Men eftersom ekonomin mest gynnar en rik överklass placerar sig landet som nummer 146 av 177 länder mätt i UNDP:s utvecklingsindex (HDI). Mätt i HDI gick Swaziland framåt under perioden 1975 – 1990 men är nu tillbaka på 1975 års nivå.

Landets ekonomi går fortsatt dåligt vilket bland annat beror på en låg andel utländska direktinvesteringar, försämrade resultat inom tillverkningsindustrin och låg produktivitet i jordbruket. Inkomstfördelningen är sned - 10 procent av befolkningen tjänar 43 procent av nationalinkomsten medan nära 70 procent lever i absolut fattigdom med en inkomst på högst 1 US-Dollar per dag. Investeringar och statliga satsningar har främst skett i anslutning till städerna och i den formella sektorn, medan en stor del av landsbygden har försumrats. Andelen hushåll som förestås av kvinnor och föräldralösa barn ökar och fattigdomen bland dem är högre än för hushåll som förestås av män.

Ojämligheterna ökar på alla områden. Detta syns bland annat i ett växande gap mellan stad och landsbygd, ökad arbetslöshet och en snabbt växande informell sektor. Sedan 2003 har det noterats tilltagande kritik mot kungen och hans stora kontroll av och personliga intressen i landets ekonomi.

Under 2005 behövde nära en tredjedel av landets befolkning livsmedelshjälp utifrån för att överleva, vilket innebär ungefär 100 000 människor fler än året innan. Eftersom fyra femtedelar av befolkningen har arbete inom jordbrukssektorn eller i familj jordbruk drabbar krisen hela befolkningen.

³ enligt köpkraftsjusterad växelkurs (PPP, purchasing power parity)

Regeringens jordbrukspolitik pekas ut som en orsak till matbristen i en rapport från FN:s livsmedels- och jordbruksorganisation (FAO) och livsmedelsprogram (WFP). Regeringen har uppmuntrat sockerproduktion för export och majs produceras främst på icke-konstbevattnad jordbruksmark som är beroende av gynnsamma regnförhållandena. Rapporten konstaterar att förutom ogynnsamma regnförhållanden förorsakas livsmedelsbristen av långvarig, strukturell ekonomisk tillbakagång och att den ekonomiska tillbakagången har förpassat stora delar av landets befolkning till en neråtgående spiral av fattigdom och brist på föda. Det rapporteras också att delar av landet (Eastern Lowveld) är olämpliga för jordbruk på grund av att befolkningstryck lett till kalhyggen och utarmning av jorden. FAO/WFP rekommenderar riktad internationell livsmedelshjälp till hiv/aids-drabbade och till hushåll utan mat och utsäde.

Ett annat problem Swaziland har är vattenbrist. Vissa områden i södra och östra låglandet är svårt drabbade av torka. Kritik riktas mot regimen som inte utnyttjar de dammar som konstruerats till vattenförsörjning.

OLIKA GRUPPERS ÅTNJUTANDE AV DE MÄNSKLIGA RÄTTIGHETERNA

Enligt grundlagen får en person inte diskrimineras på grund av kön, ras, etniskt ursprung, stamtillhörighet, tro eller religion, social eller ekonomisk status, politisk åsikt, ålder eller funktionshinder. Lagstiftning som förhindrar diskriminering saknas dock.

14. Kvinnors rättigheter

Den nya grundlagen stärker kvinnans ställning. Från och med februari 2006 har kvinnor rätt att äga mark, egendom och företag, liksom att vägra efterleva traditionella sedvänjor som de är emot – inklusive traditionen att en änka måste äkta sin svåger.

Civila samhället är dock tveksamt till huruvida den nya författningen kommer att förbättra kvinnors situation i praktiken. Flera nationella lagar måste ändras för att åstadkomma samstämmighet med grundlagen och regeringen begränsar sitt ansvar att genomföra förändringar med att åberopa brist på tillgängliga resurser. Organisationer inom civila samhället ser också problem med förslaget om att kodifiera traditionella lagar och seder, eftersom lagstiftning enligt dessa riskerar att få tolkningsföreträde framför grundlagens skrivningar om kvinnors rätt.

En kodifiering av de traditionella sedvänjorna skulle innebära att kvinnorna även fortsättningsvis behöver sin makes tillstånd för att låna pengar, öppna

konto i bank, skaffa pass, lämna landet, få tillträde till mark och i vissa fall ta anställning. Ogifta kvinnor behöver enligt traditionell sedvänja en manlig släktings godkännande för att skaffa pass. Månggifte är enligt lag förbjuden men förekommer i stor omfattning. Tidigare valde kungen en ny tonårsfru varje år i samband med den traditionella vassdansfestivalen (Reed Dance Festival)⁴.

Befintlig lagstiftning innebär även inskränkningar i kvinnans arvsrätt. Den nya författningen ökar emellertid skyddet för änkor och föreskriver att efterlevande make/maka har rätt till en rimlig andel av den döde makens/makans dödsbo – oavsett om den avlidne upprättat ett giltigt testamente eller ej, och oavsett om äktenskapet upprättats borgerligt eller traditionellt. Vid makes död föreskriver traditionen dock att en hustru ska sörja minst en månad och upp till tre år. Under den tiden är hennes handlingsfrihet starkt beskuren och mannens släkt kan flytta in och ta över kontrollen i hemmet. Kvinnor får under den tiden inte vistas på vissa offentliga platser och inte heller får vistas i närheten av kungen. Detta innebär att många utesluts både från att kandidera och rösta i allmänna val.

Misshandel och våldtäkt i hemmet mot kvinnor uppges vara vanligt och utsatta kvinnor kan göra rättsanmälan både enligt traditionell och enligt nationell lag. Det är inte ovanligt att kvinnor i städer gör det, medan kvinnor på landsbygden avstår, eftersom den traditionella domstolen i regel ändå dömer till mannens fördel. Det förekommer rapporter om att lärare ofredar skolflickor sexuellt. I april 2006 utfärdade appellationsdomstolen en skrivelse där man uppmanade landets domstolar att hänvisa våldtäktsfall till högsta domstolen, som har möjlighet att utfärda hårdare straff. Den nya grundlagen förbjuder abort och en straffsats om upp till sju års fängelse förespråkas i det nya lagförslaget om kvinnovåld. Prostitution är olagligt, men beivras inte och drivs helt öppet på en del turisthotell. Människohandel är för närvarande inte förbjudet i lag och förekommer bland annat med minderåriga flickor från Moçambique. Det finns också rapporter om att swaziländska kvinnor säljs till Sydafrika för prostitution. Amnesty kritiserar i sin rapport för 2006 tidiga och tvångsmässiga äktenskap och redovisar en ökning av våldtäkter och ofredande av kvinnor och barn.

År 2004 ratificerade Swaziland konventionen om avskaffandet av all slags diskriminering av kvinnor (CEDAW). Nationella lagar och deras tillämpning har dock inte anpassats till Swazilands förpliktelser i enlighet med konventionen. Ett utarbetat lagförslag mot kvinnovåld hade inte lämnat justitieministeriet vid utgången av år 2006.

⁴ Enligt Women and Law of Southern Africa, WLSA, får den byledare, 'chief', som inte låter en av sina döttrar delta i dansen böta med två kor.

I takt med att utveckling och ökande urbanisering sakta bryter ned det traditionella samhällets värderingar syns också tendenser till förändringar avseende kvinnans ställning i det swaziländska samhället. Flera enskilda organisationer arbetar med kvinnors rättigheter. Även regeringen ger sitt stöd till olika initiativ på detta område och arbetet samordnas av inrikesministeriet. Regeringen har till exempel tillsatt en arbetsgrupp för jämställdhet, ordnat kurser för journalister i ämnet samt tagit initiativ till att föra in jämställdhetsfrågorna i skolornas kursplaner.

15. Barnets rättigheter

Regeringen uppmärksammar till viss del barnets behov och flera lagar behandlar frågor som rör barn. År 2003 presenterades ett förslag till nationell policy avseende barn med syfte att försvara barnets rättigheter och garantera barns fysiska och psykosociala utveckling. Förslaget har dock fortfarande inte blivit till lag vilket oroar barnrättsaktörer. Skolsystemet är väl utbyggt medan hälsovården för barn uppvisar åtskilliga brister.

Organisationen Rädda Barnen räknar med att i minst 20 procent av hushållen är ett barn, oftast en flicka, ansvarigt för hushållet och att det för närvarande finns 70 000 barn under 15 år vars föräldrar dött i aids. År 2010 räknar man med att andelen föräldralösa barn i landet kommer att utgöra ungefär 15 procent av den totala befolkningen. Föräldralösa barn slutar ofta sin skolgång och är särskilt utsatta för diskriminering, våld och övergrepp. UNICEF räknar med att det finns 120 000 föräldralösa och särskilt utsatta barn.

Lagen förbjuder prostitution och barnpornografi. Sexuellt umgänge med barn under 16 år är kriminaliserat. Barnmisshandel och sexuella övergrepp mot barn har likafullt ökat lavinartat de senaste åren i takt med utbredningen av hiv/aids. Mer än hälften av alla anmälda fall av våldtäkt under 2005 gällde minderåriga (under 18 år) inklusive små barn. Det finns fall där barnet inte varit äldre än 18 månader. De allra flesta fall av våldtäkt och sexuella övergrepp, särskilt de inom familjen, leder aldrig till rättegång. Antalet gatubarn i de större städerna blir allt fler och sexuella övergrepp mot dem ökar.

Sedan mars 2005 tillämpas en särskild barndomstol för framför allt våldtäkts- och misshandelsmål rörande minderåriga. Enligt barnrättsorganisationen SWAGAA (Swaziland Action Group Against Abuse) fungerar den bra och har lett till en hög andel fällande domar. Barnen slipper se förövarna och kan således avge bättre vittnesmål. År 2005 presenterades ett lagförslag angående våld mot, och sexuellt utnyttjande av, barn. Förslaget syftar till att skydda barn från alla former av våld och stoppa avstängning av gravida flickor från skolan. Det föreslås att dödsstraff utmätts för våldtäkt av barn under 14 år och handel med flickor under 17 år.

Grundlagen förbjuder barnarbete som kan vara skadligt för barnets hälsa eller välbefinnande eller hindra det i dess utbildning och utveckling. Barnarbete i den formella sektorn är inte vanligt men det förekommer framför allt på landbygden att barn arbetar för någon annan än den egna familjen.

Amnesty International rapporterar om aga av skolbarn och att lärare misshandlar elever allvarligt utan efterföljd för läraren. Minderåriga som begått brott kan dömas till spöstraff i domstol.

I september 2006 uttryckte FN:s kommitté för barnets rättigheter oro över att landets lagar inte var anpassade till barnrättskonventionen. Kommittén uttryckte också oro över bristande skydd i lagen mot tidiga och tvångsmässiga äktenskap, oro över marginalisering av unga flickor och att de slutar skolan i förtid. Kommittén kritiserade att det förekom kroppssaga i hemmet och i skolan och att grundlagen tillåter utdömande av spöstraff mot barn.

16. Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Grundlagen förbjuder diskriminering på grund av ras, ursprung, färg, stam eller födelse men nämner inte diskriminering av hiv/aids-smittade. Den nationella hiv/aids-policyn tillåter emellertid inte diskriminering av hiv-infekterade på arbetsplatsen.

Diskriminering av hiv-positiva och personer som lever med eller drabbats av aids inom familjen och släkten är utbredd. Det är vanligt förekommande att de stöts bort ur familje- och släktgemenskap, vägras sjukvård, skolgång och arbete och på andra sätt diskrimineras i arbetslivet. Bland annat förbjuder regeringen hiv-positiva att gå med i armén och test före värvning är obligatoriskt. Det finns mycket socialt förtryck i förhållande till hiv-positiva och aids sjuka som avhåller många människor från att testa sig och berätta om sin sjukdom. Antalet personer som går och testar sig har dock ökat under senare år.

Uppskattningsvis två procent av befolkningen är av icke-swaziländskt etniskt ursprung. Denna minoritet är utsatt för viss diskriminering och kan till exempel ha svårigheter att få pass, byggnadstillstånd och lån i bank. Viss diskriminering på grund av ras förekommer.

17. Diskriminering på grund av sexuell läggning eller könsidentitet

Lagstiftningen ger inte uttryckligen skydd mot diskriminering på grund av sexuell läggning. Sexuellt umgänge mellan män är förbjudet i lag; skiftande tolkningar finns om huruvida även sexuellt umgänge mellan kvinnor är

förbjudet. Det finns inga rapporter om trakasserier av homo-, bi- eller transsexuella personer, men det vore dock sannolikt förenat med stora svårigheter att öppet manifesteras en homo-, bi- eller transsexuell läggning.

18. Flyktingars rättigheter

Lagstiftningen erkänner möjligheterna för Swaziland att tillhandahålla asyl enligt FN:s flyktingkonvention från 1951 och dess protokoll från 1967. Enligt UNHCR fanns det i början av 2005 uppskattningsvis 1 000 flyktingar i landet, flertalet från Stora Sjööregionen och Angola. Myndigheterna samarbetar med UNHCR och enskilda organisationer för flyktingarnas uppehälle.

Sydafrika ger politiska aktivister i Swaziland status som politiska flyktingar i Sydafrika.

19. Funktionshindrades rättigheter

Författningen föreskriver funktionshindrade personers rätt till respekt och värdighet, samt utlovar att regeringen och samhället ska vidta åtgärder för att personer med funktionshinder skall kunna utnyttja sina fulla fysiska och psykiska potential. Myndigheterna har uppmanat till jämlik behandling av personer med funktionshinder men för närvarande saknas lagstiftning om detta. Organisationen Federation of the Disabled of Swaziland uppger att det finns över 30 000 personer med fysiska funktionshinder i landet. Alla nya statliga byggnader anpassas för rörelsehindrade personer. Lagstiftning för att säkerställa dessa rättigheter är bristfällig.

Det uppskattas att det finns nästan 11 000 blinda/synskadade personer i Swaziland varav 900 är barn. Det finns ingen skola för de blinda/synskadade barnen och endast tre blinda/synskadade vuxna har lönearbete. Det finns heller ingen skola för döva barn. Sjukhuset för psykiskt sjuka är överfullt och underbemannat.

ÖVRIGT

20. Frivilligorganisationers arbete för mänskliga rättigheter

Ett antal inhemska enskilda organisationer är verksamma för de mänskliga rättigheterna. De kan i allmänhet verka utan restriktioner från myndigheternas sida. En viss dialog mellan dessa organisationer och myndigheterna förekommer, till exempel beträffande straffrihet för brott mot mänskliga rättigheter, men det är inte känt att sådan dialog medfört några väsentliga förbättringar i sak.

21. Internationella och svenska insatser på området mänskliga rättigheter

Utländska diplomater och lokala representanter för FN-organ tillåts besöka fängelserna.

Sverige stödjer Rädda Barnen som genom sitt regionala program i Södra Afrika samarbetar med Save the Children Swaziland för främjande av barnets rättigheter.